

GÖÇTEN ÜÇ ELMA DÜŞTÜ

Cemal Akkuş

Türk Dünyası Yörük Türkmen Birliği Genel Sekreteri

Durum Analizi, Türkiye'ye Yönelen Göç ve Sığınma Hareketleri:

Belki de 3 kıtaya yayılmış bir cihan imparatorluğunun dağılmasının doğal sonucu olsa gerek ülkemiz kuruluşundan itibaren bir göç yurdu olagelmıştır. Çağdaş Türkiye tarihi Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana farklı dönemlerde, farklı şekillerdeki uluslararası göç ve sığınma hareketlerine sahne olmuştur. Ulus-devlet kurulum aşamalarının dünyadaki ve Balkan coğrafyasındaki örneklerine paralel olarak, Türkiye Cumhuriyeti'nin, kuruluş sürecinde aldığı Balkan göçleri, kurucu kadroların önemli bir bölümünün Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkan topraklarında dünyaya gelmiş olmaları ve 1934 tarihli İskân Kanunu ruhu gibi unsurlar ise, ülkemizin ilk göç hareketini kolaylaştırmıştır. Homojen toplum arayışı, yeni kurulan Türk devletinin önemli özellikleri arasında yer almış ve göç teşvikinin gerekçelerinden biri olmuştur.

Cumhuriyetin ilk yıllarında gayri-Müslimlerin Türkiye'den, ülke sınırları dışında kalan Türk ve Müslüman kimlikli soydaşların ise Türkiye'ye göçü kurumsallaşmıştır. Kurulustan itibaren kurumsallaşmış hale gelen göç hareketi bir tarafa bırakıldığında, ülkemize yönelen “yabancı”ların uluslararası göçü 1980'li yıllara kadar sınırlı kalmıştır.

II. Dünya Savaşı sonrasında, Soğuk Savaş'ın da etkisiyle sınırlı sayıda sığınmacı ve mülteci hareketiyle karşılaşmış ve 1951 Mültecilerin Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü “coğrafi sınırlama” konularak imzalanmıştır. Böylece Türkiye Avrupa dışından gelen sığınmacılara **mülteci** statüsü vermeyeceğini resmileştirmiştir.

“Türk soyu ve kültürü” taşıyan göçmenlerin Türkiye'ye yerleşmesi üzerine kurulu temel anlayış, 1934 İskan Kanunu çerçevesinde (2006 yılında yeni bir şekil alsa da) Türkiye'nin uluslararası göç kurallarının halen belirleyicisidir. 1980'li yıllardan itibaren ise, Türkiye'ye yönelen göç hareketleri nitelik olarak çok farklı nüfus hareketlerini içermeye başlamıştır. Türkiye, bu yeni göç hareketlerine hazırlıksız yakalanmışsa da bu olgu, ülke içinde önemli bir siyasal ve toplumsal tartışma yaratmamıştır. Ancak yabancıların göçüyle ilgili yapılan sınırlı ve geçici düzenlemeler ve uygulanan politikalar uluslararası toplumun sert eleştirilerine neden olmuştur.

Nisan 1991'de çoğunluğunu Kürtlerin oluşturduğu, aralarında Arap, Keldani, Nasturi, Türkmen ve Süryani grupların da bulunduğu 467.489 Irak vatandaşının gerçekleştirmiş olduğu kitlesel göç hareketi, Türkiye'nin sınır güvenliği çekincesi ile karşılanmıştır. Öncelikli yönelim sınır kapılarının açılmaması olsa da Türkiye'deki Kürt nüfusunun göçmenlerle akrabalığının yaratmış olduğu iç kamuoyu baskısı ve uluslararası çağrılar Türkiye'yi sınır kapılarını açmaya yöneltmiştir. Öte yandan atılan diplomatik adımlar çerçevesinde göçmenlerin önemli bir bölümünün kısa sürede dönmeleri planlanmıştır. Göçmenler, bilhassa sınır hattındaki bölge halkı tarafından sıcak biçimde karşılanırken ülke kamuoyunda da çeşitli destek programları gözlemlenmiştir.

Türkiye bugün bir çok ülkeden, çeşitli nedenlerle gelen farklı din, dil ve ırka sahip yabancı göçmenin ve sığınmacının yollarının kesiştiği bir ülke haline gelmiştir. Bu çerçevede Türkiye sadece göç alan bir ülke değil, aynı zamanda başka ülkelere gitmek isteyen yabancıların kullandığı bir “geçiş ülkesi”dir.

1970’lerin sonundan itibaren bavul ticareti yapmak için İstanbul’a gelen Polonyalılarla başlayan ve sonrasında, SSCB ve Doğu Avrupa ülkelerinden gelenlerin katılımıyla devam eden düzensiz göç hareketlerine, 2000’li yılların başından itibaren profesyonellerin Türkiye’de oturma izinlerinin ve “uluslararası emekli göçü”nün başlamasıyla düzenli göç de eklenmiştir.

1980’lerden itibaren başlayan ve daha çok Ortadoğu kaynaklı sığınmacı ve mülteci göçü ise Asya ve Afrikalı sığınmacıların eklenmesiyle sorunu bambaşka bir boyuta taşımıştır.

Bir ara çözüm olarak, 1994 tarihli Yönetmelik çerçevesinde, Türkiye Avrupa dışından gelen sığınmacılara “geçici sığınma hakkı” vermiş, bu sığınmacılar arasında mülteci statüsü edinenler için üçüncü ülkelere yerleştirme sürecine girmiştir. Mülteci talepleri reddedilen sığınmacıların ülkelere geri dönmeleri beklenirken, bunu yapmayıp Türkiye’de kalmaları, kayıt dışı sektörlerde çalışmaları ya da Türkiye’den yasadışı sınır geçişiyle üçüncü bir ülkeye gitme çabaları düzensiz göçle sığınma hareketlerinin iç içe geçmesine neden olmuştur.

Son yıllarda; Türkiye’nin uyguladığı “sistemsiz”, “esnek” ve “geçici” düzenlemelerin yerini Avrupa Birliği (AB) uyum süreci etkisinde gelişen ve daha çok ulusüstü ve hükümetlerarası örgütlerin işbirliği (ve hatta baskısı) ile kurumsallaşmaya başlayan göç politikaları ve uygulamaları öne çıkmıştır.

Suriye’deki toplumsal krize paralel gelişim gösteren kitlesel sığınma, ilk olarak inanç temelli ve insani vurgularla karşılanmış ancak kısa bir süre içerisinde geçici koruma çerçevesinde kurumsallaşmıştır. Öte yandan göç sürecinin hızlı ve ivmeli gelişimine ek olarak, sürecin uzaması ülkenin emek piyasası ve emlak sektörü başta olmak üzere çeşitli konularda toplumsal tedirginlikler doğurmuştur.

Bu durum Türk soylu veya Türk kültüründen göç hareketine aşina olan ve göç belleği bu bağlamda şekillenen Türkiye kamuoyunda da etkili olmuştur. Arap nüfusu başta olmak üzere çok parçalı bir etnik yapıya haiz olan göç hareketinin barındırmış olduğu sayı, sürecin belirsizliği ve sosyal uyum ve rehabilitasyon sürecinin yetersizliği kamuoyu desteğini azaltan öğeler olmuştur. Sürecin Türkiye’de göçü siyasallaştıran ve siyasal partileri farklı yaklaşımlara iten hüviyeti de önemli bir sonuç olmuştur.

Kitlesel göçlere ABD’nin bölgeden çekilmesi ile meydana gelen Afganistan kökenli göçmenlerin eklenmesi ve Afrika kökenli düzensiz sığınmacıların sayısının gözle görülür şekilde artması, toplumumuzun sosyal kırılma noktası haline gelmiş, istismar alanları artmıştır. Bu süreçte başta Türkçe öğrenimi olmak üzere sosyal uyum ve rehabilitasyon çalışmalarının yeterli yapılmaması, sayının ise bu çalışmayı zorlaştırması sorunun boyutlarını büyütülmüştür.

Kontrolsüz, sürdürülebilirlik sınırlarını aşmış ve uyum çalışmalarından mahrum son göç hareketleri toplumda bir tepki meydana getirirken, aynı zamanda istismar konusu

haline de gelmiştir. Tarifi kişiselleşmiş ve bireyler düzeyinde ayrılmış bir milliyetçilik anlayışı, çözüme katkı vermeden sadece sağlıksız eleştiri üzerine kurulmuş bir sosyal yapı ve toplumun rutininde meydana gelmiş başkaca sorunlar bir araya gelince ‘ensar/muhacir’ başta olmak üzere bir çok kavram toplumun inançlarının basite alınmasının aracısı haline gelmiştir. Özellikle Türk Dünyasından din eğitimi amacıyla Türkiye’ye gelmiş, kayıt dışı, kontrolsüz ve tanımlaması yapılmamış merdivenaltı ‘medrese’lerde İŞİD benzeri yapılara hizmet etme tehlikesi içeren radikal ortamlar geleceğimiz aösından alarm olarak algılanmaktadır. Meydana gelen bu gaz sıkışmasının gruzu patlamasına dönüşmemesi için acil ve akılcı önlemler gerekmektedir.

ÖNERİLER

Aktif ve kayıtlı işgücü statüsündeki sığınmacıların haricindekilerin ve özellikle topluma hiç bir katkısı olmadığı gibi, uyum konusunda da hiç bir ilerleme kaydetmeyenlerin derhal insani ve onurlu geri dönüşlerinin sağlanması gerekmektedir.

Suriye’de Türk Silahlı Kuvvetlerinin kontrol ve güvencesinde bulunan bölgelerde güvenli yerleşim alanları oluşturularak, dönenler için hayat güvencesinin ve alanlarının sağlanması ivedilikle sağlanmalıdır.

Kayıt dışı, Türkiye’de suça karışmış ya da geldiği yerde ceza almış kişilerin koşulsuz sınır dışı edilmesi Türk toplumunun güven duygusunu sağlarken, göçmenler üzerinde sosyal kontrol sebebi olacaktır.

Türk Soylulara vatandaşlık ve oturma izni konusunda ayrıcalıklı davranması, işlemler konusunda daha müsamahakar ve hızlı davranılması hem göç müktesabatımıza daha uygun olacak hem de Türk toplulukları arasındaki kaynaşmayı temin edecektir.

Geçici sığınmacı durumunda olan ve ülkemizde çeşitli mesleklerde işgücü olarak çalışanların, başta çobanlık yapan Afganistan Türkmenleri olmak üzere farklı mesleklerin MYK ile ilgili STK’ların arasında Ulusal Yeterlilik Hazırlama İşbirliği Protokolü yapılarak mesleki çalışmalarının akredite edilmesi gerekmektedir.

Özellikle Batı Türkistan’dan dini eğitim almak üzere Türkiye’ye gelen ve kayıtdışı mederese eğitimlerine tabi tutulan Türk soyluların yaş grubuna göre Kuran Kursları, İmam Hatip Okulları ve İlahiyat Fakültelerine entegrasyonu sağlanarak aldıkları eğitimin resmileşmesi, onlar için ek ders konması, eğitime bağlı oturma izinlerinin verilmesi, ilgili kurum ve STK’lar ile yapılacak bir protokol ile Türkçe Öğretimi derslerinin etkin ve verimli hale getirilmesi önemli bir yarayı sağaltacaktır. Kontrolsüz ve toplumda güven sağlayamamış dini topluluk/yapıların mederese adını verdikleri ancak ilmi, insani ve islami değerlerden yoksun merdiven altı kurumların kontrol altına alınması da bu vesile ile devletin gündeminde olmalıdır.

Vatandaşlık verilme kriterlerinin gözden geçirilmesi, özellikle 400.000 Dolar emlak alımı şartının gerçekçi hale getirilmesi, Türk vatandaşlığının kıymetinin korunması ve yükseltilmesi elzemdir.

Türkçe eğitimin, vatandaşlık için ön şart haline getirilmesi, sosyal uyum ve rehabilitasyonları gerçekleştirilmeyenlere vatandaşlık verilmemesi gerçekçi ve stratejik bir yaklaşım olacaktır.

Ticari faaliyette bulunanların kayıt altına alınması, Türk Vergi Kanunlarına ve ticari düzenlemelere tabi tutulması, hiç bir ayrımcılık ve kolaylık sağlanmaması, Türk vatandaşlarının tabi olduğu uygulamalar ile eşit olması, iltimas sağlanmaması toplumsal güven ve barışı sağlamak açısından çok önemlidir.

Geri dönüşün gönüllü hale gelmesini kolaylaştırmak ve teşvik etmek için, sağlık harcamaları, vergi muafiyetleri ve diğer karşılıksız desteklerin belli bir takvim içerisinde sonlandırılacağına bildirilmesi ve uygulanması gerekmektedir.

2004 tarihli Yabancıların Çalışma İzinleriyle İlgili Yasa uluslararası hukukun uygulanması ve sığınma hakkının korunması bağlamında Göç ve sığınmayla ilgili yetkili kurum, kuruluş ve bakanlıklar arasında işbirliği, koordinasyon ve eşgüdüm eksikliğinin giderilmesi, bu doğrultuda teknik ve finansal kaynakların sağlanması, aynı zamanda kurumlar arası ve kurumlar içi personel eğitimine önem verilmesi gerekmektedir.

Merkezi yönetim, yerel yönetimler, ilgili uluslararası kuruluşlar ve ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşları arasında işbirliği anlayışının geliştirilmesi başta göç, sosyal uyum ve rehabilitasyon konuları olmak üzere her alanda önemlidir. Türkiye'ye gelen göçmen, sığınmacı ve yabancıların, nicelik ve niteliklerini sağlıklı ve güvenilir bir biçimde belirleyecek bilgi ve veri değerlendirme sistemlerinin geliştirilmesi, konu ile ilgili faaliyet gösteren (bilgi toplayan) kurumlar arasında işbirliği ve eşgüdüm çalışmalarının artırılması gerekmektedir.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM), ülkemizin sürekli göç alan ya da göçmenlerin geçiş alanı olarak kullandıkları konumda olduğu göz önüne alınarak, özellikle göçmenlerin sosyal uyum ve rehabilitasyonuna odaklanacak bir Bakanlığa dönüştürülmesi gündeme alınmalıdır.

Kitlesel göç hareketleri hususunda öne çıkan geçici koruma statüsünün şartlarının, sürelerinin ve evrelerinin belirginleştirilmesi ve güncellenmesi gereklidir.

Göçmenlerin geldikleri ülkelerde elde etmiş oldukları sosyal güvenlik haklarını yitirmemeleri için gerekli önlemlerin alınması, göçmenlerin hakları konusunda aktif bir dış politika izlenmesi önemlidir.

Göçmenlerin, statü ve yeteneklerine göre, her büyüklükteki yerleşim biriminde %5 i geçmeyecek şekilde dağıtılmaları, gettolaşmalarına izin verilmemesi, sonradan gelişen akrabaların yanında kümelenmelerin zorlaştırılması ya da kontrol altına alınması elzemdir.